

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К. Д. УШІНСЬКОГО»**

*(кафедри теорії та методики практичної психології,
кафедра психіатрії, медичної та спеціальної психології)*

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

(кафедра мовної та психолого-педагогічної підготовки)

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ**

(кафедра психології)

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

(кафедра практичної психології)

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

**Збірник наукових праць
Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції**

19 травня 2023 року

Одеса – 2023

УДК 001+159.9 (063)
ББК 72+88.4
З-41

Друкується за рішенням Вченої ради соціально-гуманітарного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 11 від 30.06.2023 року).

Організаційний комітет:

О. В. Вдовіченко – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики практичної психології Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

І. П. Кондратьєва – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психіатрії медичної та спеціальної психології Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Т. М. Лазоренко – кандидат психологічних наук, доцент кафедри теорії та методики практичної психології Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Актуальні проблеми практичної психології : збірн. наук. праць Всеукр. наук.-практич. інтернет конф. (19 травня 2023 року, м. Одеса). Одеса, 2023. 218 с.

В збірник увійшли матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів, яка присвячена актуальним проблемам практичної психологічної науки. Тематика наукових праць присвячена переважно теоретичним та практичним аспектам сучасної психологічної науки.

Для здобувачів, аспірантів, молодих науковців психологічних та педагогічних вузів.

Література

1. Агафонова І.Н. Психологічна готовність до школи в контексті проблеми адаптації. Київ : Початкова школа. 1999. № 1. С. 61-63.
2. Большакова І. Проблеми психологічної готовності дитини до школи. Київ : Початкова школа. 2005. № 4. С. 4-7.
3. Корякіна І. В. Особистісна готовність дітей 6-го року життя до школи як актуальна проблема сьогодення. Бердянськ : БДПУ. 2010. № 3. С. 176–185.

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ У ШКОЛАХ ЗА КОРДОНОМ Дубровська Ю. О., Лазоренко Т. М.

*Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
(м. Одеса, Україна)*

Актуальність дослідження. Одним із складних періодів в житті людини є адаптація до нового середовища. Діти швидше за дорослих звикають до нових обставин, але переміщення в умовах війни є психологічною напругою і стресом, що робить процес адаптації більш тривалим. В сучасних реаліях України багато родин виїхали за кордон та вимушені пристосовуватись до нових умов життя.

Мета статті: теоретичний аналіз процесу адаптації школярів, вимушено опинившихся за кордоном в наслідок військових дій в Україні.

Методи. Для розв'язання поставлених задач та досягнення мети були використані наступні методи: теоретичні (аналіз літератури на задану тему) та емпіричні (метод спостереження, психологічне тестування та бесіда).

Виклад основного матеріалу. Практично всі основні психологічні школи внесли свій вклад в дослідження феномену адаптації. Умовно підходи психологів до проблеми адаптації можна поділити на три напрями: психоаналітичний (З. Фрейд, Е. Еріксон та ін.), гуманістичний (А. Маслоу, К. Роджерс, Г. Олпорт) та когнітивний підходи (Ж. Піаже, Л. Фестінгер).

Для розуміння процесу адаптації школярів до навчання у школах за кордоном України розглянемо безпосередньо термін «адаптація». Адаптація (від лат. adaptatio — пристосування) – пристосування будови і функцій організму, його органів і клітин до умов середовища. Виділяють різні фази процесу адаптації до незвичайних екстремальних умов: фазу початкової декомпенсації і наступні фази часткової, а потім і повної компенсації. Зміни, що супроводжують адаптацію, відбуваються на всіх рівнях організму — під молекулярного до психологічної регуляції діяльності [5]. Іншими словами адаптація – це пристосування заради виживання. Критерієм успішної адаптації є продуктивність та психологічний комфорт. Людина досягає вершин еволюції саме завдяки адаптації до постійно змінених особливостей навколишнього середовища.

Є два шляхи адаптування до змін-активний та пасивний. При виборі пасивного шляху адаптування людина просто намагається звикнути до нових факторів життя без особливих рухів у напрямку змін. Активний шлях адаптації навпаки спонукає до дій задля досягнення бажаного рівня існування.

Для школярів, які покинули стіни рідних шкіл та переміщених за кордон України, виникає нова реальність: іншомовне оточення, незнайомі однокласники

та вчителя, нові правила поведінки та вимоги до навчання. На адаптацію цих дітей до навчання у школі будуть впливати багато факторів, таких як успішність інтегрування у новій країні, пережитий попередній досвід та емоційний стан у родині.

Після переміщення в іншу країну іноді людина відчуває стан “культурного шоку”. Це поняття було введено у наукову термінологію американським антропологом Калерво Обергом, який досліджував проблеми мігрантів. Як зазначає К. Оберг, потрапляючи в нові культурні умови, у людини виникають заплутані, невизначені, дезорганізуючі переживання, що викликають сильне нервово потрясіння. Це пов’язано з тим, що сенсорні, символічні, вербальні та невербальні системи, які забезпечували нормальне життя на батьківщині, раптом відмовляються адекватно працювати, зумовлюючи культурний шок. К. Оберг виділяє шість основних психологічних ознак культурного шоку:

1) напруга, що супроводжує зусилля, необхідні для психологічної адаптації;

2) почуття втрати або позбавлення (друзів, батьківщини, майна, професії, статусу);

3) почуття себе знехтуваним (неприйняття новою культурою) і почуття відкидання (неприйняття нової культури);

4) збій у рольовій структурі (ролях, очікуваннях), цінностях, почуттях, плутанина із самоідентифікацією;

5) почуття тривоги, засноване на різних емоціях (подив, відраза, обурення), що виникають у результаті усвідомлення культурних відмінностей;

6) почуття неповноцінності внаслідок нездатності впоратися з новою ситуацією [3, с. 32].

Тривалість міжкультурної адаптації визначається різними чинниками. На процес адаптації впливає вік, швидко і успішно адаптуються маленькі діти, вже для школярів цей процес часто виявляється складним, оскільки вони повинні бути схожими на своїх однолітків – зовнішнім виглядом, мовою, манерами тощо. Найбільш складно адаптуються люди похилого віку, на це зауважують психотерапевти і лікарі, вважаючи, що для них «немає необхідності обов’язково засвоювати чужу культуру і мову, якщо у них немає внутрішньої потреби у цьому». Освіта також впливає на успішність процесу адаптації: чим вона вища, тим у меншій мірі проявляються симптоми культурного шоку. В цілому, можна вважати доведеним, що успішніше адаптуються молоді, високоінтелектуальні і високоосвічені люди [1].

Різні рівні адаптації свідчать про внутрішній стан дітей у нових умовах проживання. Високий рівень адаптації – це позитивне ставлення до школи, однокласників та вчителів, творчій підхід до виконання завдань, легке засвоєння нових знань та правил, соціалізація в новий колектив. Середній рівень адаптації – це позитивне ставлення до школи в цілому, розуміння поставлених задач, творчій підхід, але є потреба у контролі з боку дорослих і більш сумлінне виконання задач, що є цікавими аніж типових. Низький рівень адаптації являє собою негативне або байдуже ставлення до школи, часті скарги на погане

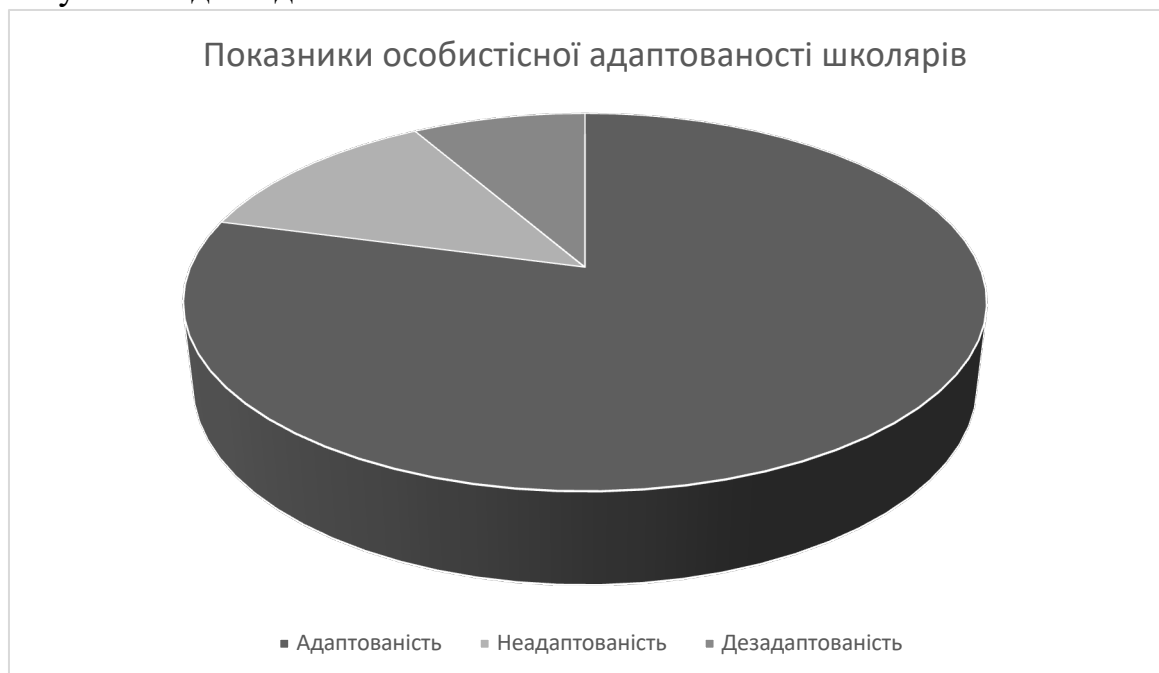
самопочуття, труднощі під час виконання завдань, погана концентрація, небажання відвідувати заняття, конфлікти з однокласниками та вчителями.

Як зазначає А. Налчаджян, екстремальні ситуації призводять до значних об'єктивних і психологічних труднощів, вимагають повного напруження сил та оптимальної реалізації особистих можливостей з метою досягнення успіху й забезпечення безпеки, активізують комплекс адаптивної поведінки [4].

Також слід враховувати, що процес адаптації до певного соціального середовища є двостороннім. Тобто, адаптація є взаємозумовленим впливом переміщеної дитини та її соціального оточення, а отже, успішність адаптації залежить не лише від індивідуально-психологічних особливостей особистості дитини, але й від готовності нового соціального оточення до сприйняття такої дитини [2].

В даному дослідженні приймали участь 24 дитини (15 хлопців та 9 дівчат) віком від 8 до 16 років, що на даний час навчаються в школах Східного Йоркшира, Великобританія. Була використана методика визначення особистісної адаптованості школярів А.В.Фурмана та усні бесіди зі школярами та їх родинами. Бланк, що заповнюється кожною дитиною індивідуально, верхня частина – дані про дитину та коротка інструкція, нижня - висновок психолога, а середня – це таблиця, що складається з одного запитання, п'ятнадцяти складових зовнішнього і внутрішнього світу школяра та п'яти можливих варіантів відповідей у кожному випадку. При цьому все поле життєдіяльності школяра розділено на чотири сфери: школа, родина, вулиця, власне Я, і в кожній із цих сфер зафіксовані найголовніші компоненти, з якими він постійно вступає у взаємодію (однокласники, вчителі тощо). Отож шляхом самооцінки дитина визначає своє ставлення до навколишнього світу, оточуючих його людей і самої себе.

Результати дослідження:

Діаграма 1. Показники особистісної адаптованості школярів.

Діаграма 2. Показники особистісної адаптованості хлопчиків.

Діаграма 3. Показники особистісної адаптованості дівчаток.

З діаграм бачимо наступну картину: 79,17 % дітей добре адаптовані до життя і навчання в навчальних закладах за кордоном, мають певні гармонійні відносини з навколишнім середовищем. Найбільшу частку добре адаптованих дітей складають діти віком 8-10 років та дівчата 14-16 років.

12,5% дітей знаходяться в процесі адаптації. Такі учні позитивно ставляться до школи, їй відвідування не викликає негативних переживань. Це дівчатка віком 8-10 років та хлопці 11-13 років.

8,33% дітей дезадаптовані до навчання та життя, порушена гармонія дитини з навколишнім середовищем, при виконанні самостійних навчальних

завдань не виявляють зацікавленості, до уроків готуються нерегулярно, потребують постійного контролю, систематичного нагадування і спонукання з боку батьків, зберігають працездатність і увагу за умови тривалих пауз для відпочинку, у них відхилення у навчанні, конфліктна поведінка з однокласниками, неадекватна поведінка. Звідси впливає небажання відвідувати школу. Сюди відносяться хлопці 14-16 років, які важко переживають підлітковий вік, розлуку з друзями та звичним середовищем.

Висновок. Внаслідок даної роботи можна зробити висновок, що адаптація дітей, які опинилися за кордоном, залежить від віку дитини, емоційного стану в родині, рівня підтримки в приймаючих навчальних закладах, соціального комфорту, розуміння реалізації власних перспектив в майбутньому. Підтримка та висока кваліфікація вчителів в приймаючих школах допомагає дитині знизити рівень стресу та почуватись комфортно. Діти, що відчувають свою цінність, турботу, любов, увагу, адаптуються значно швидше та якісніше.

Література

1. Блинова О. Є. Соціально-психологічна адаптація вимушених мігрантів: підходи і проблеми вивчення феномена акультурації. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Психологічні науки. 2016. Вип. 3(1). С. 111-117.
2. Жданович Ю.М. Особливості адаптації дітей вимушених переселенців. м. Київ. https://lib.iitta.gov.ua/708775/1/_21-1__204-213_87.pdf
3. Компоненты адаптационного процесса / под общ. ред. В. И. Медведева. Л. : Наука, 1984. 111 с.
4. Налчяджан А. А. Психологическая адаптация. Механизмы и стратегии. М. : Эксмо, 2010. 368 с.
5. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Пра пор, 2007. 640 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/427530.pdf

ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Клішина Л. Г.

*Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
(м. Одеса, Україна)*

Проблеми емоцій полягає в тому, що емоції, які відчуває людина, мають прямий вплив на якість своєї діяльності – його робота, навчання, ігри. Основна причина «захворювань цивілізації» - це різні емоційні порушення, які трапляються внаслідок нервового перенапруження, тривалого впливу стресу. Вони здатні порушити не тільки психічну сферу людської діяльності, але й роботу її внутрішніх органів. Сучасний світ з його величезною індустрією розваг (телебачення, Інтернет, комп'ютерні ігри, спорт) став фабрикою тривоги та стресу.

Емоційна сфера є важливою складовою у розвитку дошкільнят, оскільки жодне спілкування, взаємодія з суспільством, в межах сім'ї не обходиться без оцінювання емоційного фону. Неможливо очікувати ефективне спілкування, якщо його учасники неспроможні, по-перше, «читати» емоційний стан іншого, а по-друге, керувати своїми емоціями. Розуміння своїх емоцій та почуттів також є важливим моментом у становленні особистості зростаючої людини.